

CARME SERRALLONGA, EL CATALÀ A L'ESCOLA DES DEL 39

La gran mestra, la gran traductora

Carme Serrallonga, nascuda a Barcelona fa 79 anys, ha obtingut el premi de la Crítica «Serra d'Or» per la traducció del *Berlin Alexanderplatz* d'Alfred Döblin. Amb una obra ingent en aquest camp, ha estat una mestra destacada.

Lluís Bonada

—**En quin moment de la vostra vida va despertar a la vocació pedagògica?**

—Jo havia estat alumna, a la Universitat de Barcelona, del doctor Rubió, i com tots els alumnes seus pensava que em dedicaria a la investigació filològica, a la història de la literatura. Però acabada la carrera, el doctor Josep Estalella, fundador i director de l'Institut Escola de Barcelona, em va demanar si volia anar a ajudar-lo, en qualitat d'aprenent de mestre. Els mestres que hi vam anar, fèiem classes i alhora apreníem pedagogia, vam viure i aprendre una manera diferent de tractar els alumnes, perquè el que volia el doctor Estalella era formar homes, persones, bons ciutadans i la funció social hi era primordial. El professor, per exemple, no tenia taula i la classe era dialogada, el que ara se'n diu una classe viva. Una vegada a dins, això de fer de mestre i fer-ho d'aquella manera ja em va enganxar: em va agradar molt. No es pot oblidar que aquell —era l'any 1931— era un moment de constitució del país i que ens havien omplert d'una manera de doctrina optimista sobre l'esforç personal. Els mestres teníem la sensació de portar a terme una tasca indispensable, la de la

«Els mestres teníem la sensació de portar a terme una tasca indisciplinable».

formació dels ciutadans, i la fèiem amb molta il·lusió i amb una abnegació total. Entre els mestres en general hi havia un gran esperit cívic. Els meus companys a l'Institut Escola van ser persones tan rellevants com Vicens Vives, Pep Calsamiglia i Eduard Valentí. Després, vaig anar a un altre Institut Escola, l'Ausiàs March, que s'havia

inaugurat en un casal que els Jesuïtes de Sarrià tenien al costat de la seva escola. La tesi doctoral, sobre Eiximenis i *El llibre de les dones*, me l'havia de dirigir el doctor Rubió, però va venir la guerra civil i se'n va anar en orris. La guerra també va impedir que me n'anés a París becada per estudiar llatí medieval.

—**¿L'any 39 va poder continuar fent de mestra?**

—Tres dies després de l'entrada dels nacionals a Barcelona els professors de l'Institut Escola vam rebre l'avís que

ens presentéssim a la universitat. Un senyor vestit de Falange que es deia José Botella ens va fer un parlament. Ens va dir unes coses increïbles, que suposava que estàvem contents perquè ens havien alliberat. En sortir del despatx, ens van donar uns papers on havíem de posar els noms de les persones que nosaltres creïem que havien fet de rojos. Algú de nosaltres va posar una cara estranya i ens van dir que això no era cap denúncia, sinó que era una forma d'evitar que nosaltres fóssim denunciats. Però ningú va agafar cap paper. A més d'en Calsamiglia i d'en Valentí hi havia en Josep Obiols. Devíem ser un grup de deu o dotze mestres. També ens van interrogar. Quan jo vaig dir que treballava a l'Institut Escola de la Generalitat, em van contestar: «Aquí no ha existit ninguna Generalitat». Quan sortim a fora, a la porta ens esperava un grup de pares de l'escola. Els vam dir que amb aquella gent nosaltres ja no podíem treballar. Llavors un pare va donar la idea de fer una escola nova. I així va néixer l'Isabel de Villena. Pep Calsamiglia deia que el Villena era un pecat de joventut.

—**¿Tan fàcil va ser fer una escola en aquella època?**

—Aquells primers dies hi havia un desori molt gran. Pep Calsamiglia te-

nia un parent monjo, que ens va arreglar els papers. Quan vam presentar els papers a la universitat ens van dir que ells no en sabien res. Van trucar a Burgos i des d'allà van dir el que es necessitava per obrir una escola. Entre altres coses, un aval de bona conducta dels professors, que tinguéssim amics freres o capellans i que el nostre comportament religiós fos bo. Va ser la primera escola que va demanar permís. Volien donar la sensació de normalitat i per això en van tenir prou amb el vist-i-plau dels capellans. El que no

«Carner em va arribar a cansar perquè el trobava massa frívol».

vam poder fer va ser conservar l'escola mixta. La vam fer femenina, però a la primària, fins als set anys, sí que teníem nens i nenes. El primer curs va començar en una casa del passeig de la Bonanova que vam llogar a un company de la universitat que s'havia passat als feixistes, Xavier de Salas. En Xavier de Salas, que signava Xavier i no Javier perquè era el nom castellà arcaic —ell es considerava un *hidalgo*— ens va rebre vestit de falangista en unes oficines de la Diagonal. Sempre ens havia parlat en català, però quan ens va rebre va dir-nos: «¿Qué tal, amigos?». Nosaltres li responíem en català. Abans d'anar-me'n, em va dir: «Bueno, Carmeta, ya lo sabes, eso del catalán se acabó para siempre».

—¿L'escola va poder créixer aviat?

—Els primers anys van ser difícils perquè llavors tothom portava els nens a les monges. Les classes eren de quatre o cinc nenes i en total no n'hi havia més de trenta. El sou era magre. La directora que hi va haver abans que jo la dirigís, Mercè Ballarà, ho va haver de deixar estar perquè el sou no li permetia mantenir una família amb fills. I tot sovint canviàvem de local. Vam

córrer com el jueu errant. Fins que fa uns anys vam fer una cooperativa de pares i vam construir la nostra escola a Esplugues, a la sortida de la Diagonal. Com que vam demanar el permís molt aviat, ens vam descuidar coses que en el seu moment no ens havien demanat, com la d'inscriure l'escola. No figuràvem a les llistes d'inspecció i per això no ens van fer cap inspecció. Tot plegat tenia un aire una mica de llibertat. Es feien les classes en català. Imagini's, en aquell moment. Llavors era obligatori tenir una bandera hissada:

no la teníem. Un dia vam treure el tractat d'en Franco i el vam posar en una habitació dels mals endreços. Quan al cap d'uns anys ens vam donar d'alta, ja van començar a venir els inspectors. Un va sentir que parlàvem amb uns nens en català. I em va dir si no sabia que això era prohibit fins i tot al pati. I jo li vaig dir que no ens adonàvem. I ell va dir: «Bueno, es igual, porque dentro de cincuenta años el catalán ja no existirá». Però va amenaçar-nos de tancar l'escola en vint-i-quatre hores si se'ns escapava una paraula en català a la pissarra.

—¿Quina va ser la principal lliçó que recordeu haver après del doctor Rubió?

—La dèria de fer la feina ben feta. Que sempre has d'intentar fer-ho tot tan bé com puguis. Saber que la feina s'ha de fer amb amor i dedicació. Això ens ho havia ficat al cap. Era un home d'una honradesa extraordinària. Sempre deia que ens havíem de fer càrrec que viurem cent anys i que el que fem ara ha de ser vàlid d'aquí a cent anys. Amb el doctor Rubió vam poder mantenir un contacte estret, més enllà de

les classes, perquè llavors la universitat era com una família. Podies conèixer els professors i ells et coneixien. I podies fer amistat amb els alumnes dels altres cursos, perquè érem pocs. L'any que jo vaig acabar, érem quatre alumnes, dos capellans i dues noies.

—¿En quin moment vau dedicar-vos a fer traduccions?

—Jo traduïa, en un començament, per estudiar idiomes. Un dia, per casualitat, Maria Aurèlia Capmany em va dir que a Edicions 62 tenien una novel·la alemanya de lladres i serenos per traduir, però a l'hora de la veritat, 62 em va proposar un llibre d'un capellà. Jo me'l vaig llegir, però els vaig dir que no ho podia fer perquè, com que no era creient, no podia traduir un llibre de mística. Que no m'hi veia amb cor, que no era de la meua corda. Un llibre l'has de traduir convençuda. Es van quedar molt estranyats. Al cap de poc temps ja vaig traduir novel·les, en concret de Heinrich Böll, *El pa dels anys joves* i *Casa sense amo*, i l'assaig *Goethe i el seu temps*, de György Lukács. Les meves traduccions teatrals arranquen de l'època de l'Adrià Gual, Ricard Salvat em va demanar si tenia res traduït i jo tenia mig feta *La bona persona de Sezuán*, que vaig enllestir i es va representar.

—¿Teniu algun escriptor que us hagi servit de model en el moment de crear la llengua que feu servir a les vostres traduccions?

—No penso en cap en concret, però suposo que em deuen haver influït els escriptors que vaig llegir de jove. De jove llegia molt. Per aprendre català, vaig llegir molt Josep Carner. I també Ruyra, Sagarra i Verdguer. Dèsprés de Carner, que em va arribar a cansar perquè el trobava massa frívol, el gran descobriment va ser Josep Pla. Quan l'any 1925 va publicar *Coses vistes*, em va impressionar molt, moltíssim. El llibre, un dels primers que vaig comprar amb diners meus, el vaig llegir moltes i moltes vegades. Pla em va agradar molt perquè demostrava que es podia escriure en un català fàcil i perfecte i ser tan bo com Carner i Riba, un llenguatge que semblava com si l'escriptor hagués obert una aixeta i hagués sortit a raig, però que en realitat no era gens espontani. Riba i Carner van haver d'escriure d'aquella forma potser perquè va ser necessari, car llavors el català tenia un nivell literari molt baix, però si Riba i Carner tinguessin l'edat dels escriptors d'ara, escriurien de forma diferent. Jo he fet una mena d'eclecticisme, barrejant tots els arcaïsmes que són possibles sense malmetre la claredat i senzillesa de la llengua. □